

М. С. ГЕДІН

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри психології і туризму,
Київський національний лінгвістичний університет (Україна, Київ)
e-mail: maksym.hedin@knlu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5031-8207>

Г. О. КУЧЕРЯВА

кандидат географічних наук, доцент,
декан факультету туризму, бізнесу і психології,
Київський національний лінгвістичний університет (Україна, Київ)
e-mail: hanna.kucheriava@knlu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1742-0605>

ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ТУРИСТИЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА : ДЕТЕРМІНАНТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація

Метою дослідження є аналіз історичного контексту українського туристичного краєзнавства та визначення напрямів і можливостей його реалізації в процесі організації подорожей Україною. **Методологія** базується на застосуванні загальнонаукових методів дослідження, зокрема компаративного, статистичного аналізу, історико-системного, порівняльно-історичного, синергетичного, культурологічного та аксіологічного підходів й ін. В роботі використані також комплекс спеціальних методів, а саме аналогії, дедукції, індукції, структурно-системний, порівняльно-історичний, проблемно-хронологічний, міждисциплінарний. **Наукова новизна.** На основі аналізу наявних джерел і історіографії підкреслено нажзвичайну важливість історичного контексту в сучасному туристичному краєзнавстві України. Підкреслюються шляхи актуалізації історичного контексту туристичного краєзнавства у процесі формування української національної ідентичності. Акцентується увага на виховній і консолідуючій функції історичного контексту туристичного краєзнавства в процесі відродження української нації. **Результати дослідження.** Підкреслено, що, історичний контекст туристичного краєзнавства як складник національної освіти має великий потенціал і широкі можливості по вихованню молоді України. У своїй роботі з поліпшення ефективності освіти ми повинні керуватись тим, що молода людина має відбутися не лише як кваліфікований фахівець, здатний працювати в ринковій економіці, а й як особистість, громадянин, патріот української держави. І саме навчальний процес, виховна робота повинні сприяти досягненню поставленого завдання. Тому розглядаючи національну освіту як загальноуспільну і загальнодержавну справу, ми нерозривно пов'язуємо її з краєзнавством. Історичний контекст туристичного краєзнавства є одним з ефективних механізмів формування історичної пам'яті та духовності українського народу.

Ключові слова: краєзнавство, освіта, дослідження краю, краєзнавчі експедиції та екскурсії.

HISTORICAL CONTEXT OF TOURISM AND LOCAL HISTORY IN UKRAINE: DETERMINANTS AND PROSPECTS

Abstract

The purpose of the study is to analyze the historical context of Ukrainian tourism and local history and to identify directions and opportunities for its implementation in the process of organizing trips around Ukraine. **The methodology is based** on the application of general scientific research methods, in particular comparative, statistical analysis, historical-systemic, comparative-historical, synergistic, cultural, and

axiological approaches, etc. The work also uses a set of special methods, namely analogy, deduction, induction, structural-systemic, comparative-historical, problem-chronological, and interdisciplinary. **Scientific novelty.** Based on the analysis of available sources and historiography, the extreme importance of historical context in contemporary Ukrainian tourism studies is emphasized. Ways of actualizing the historical context of tourism studies in the process of forming Ukrainian national identity are highlighted. Attention is focused on the educational and consolidating function of the historical context of tourism studies in the process of the revival of the Ukrainian nation. **Conclusions.** It is emphasized that the historical context of tourism studies as a component of national education has great potential and broad opportunities for educating the youth of Ukraine. In our work to improve the effectiveness of education, we must be guided by the fact that young people should develop not only as qualified specialists capable of working in a market economy, but also as individuals, citizens, and patriots of the Ukrainian state. It is the educational process and educational work that should contribute to the achievement of this goal. Therefore, considering national education as a matter of public and national importance, we inextricably link it with local history. The historical context of tourist local history is one of the effective mechanisms for shaping the historical memory and spirituality of the Ukrainian people.

Key words: local history, education, regional studies, local history expeditions and excursions.

Вступ. В сучасних наукових студіях вчені визначають історію українських земель як історію місця, місцевості, межі якої були визначені істориками, з точки зору вивчення минулих подій або групи людей у певній географічній області. У центрі уваги місцевої історії можуть бути місця, люди або події в певній місцевості. Дослідження місцевої історії в краєзнавчих практиках здебільшого проводяться щодо місць, етносів, постатей та культур в одній області, з огляду на різноманітність та масштабність нашої держави.

Місцева історія коуретно визначеної території України часто невідома широкому загалу, оскільки, вони більше знайомі з національною історією, яка вивчається в школах та закладах вищої освіти. Але ж основні (національні) історичні події можуть походити з місцевих історичних подій, оскільки, по суті, історія є діалогом між минулими подіями та майбутніми подіями (Tambyah, 2017, p. 38-39). Україна розглядає концепцію історії як предмет у школах та закладах вищої освіти як ідею підвищення історичної обізнаності, а не лише інтуїтивного розуміння, заснованого на минулих спогадах.

Вивчення історії має на меті сприяти зрілості учнів шляхом розуміння ідентичності та особистості нації через розуміння історичних подій. Вивчення історії є складним матеріалом, що включає трансформацію предмета, оскільки вчить учнів отримувати значення з минулих подій, але водночас має бути здатним застосовувати його до сучасного життя. Місцева історія є частиною історичного матеріалу, який може наблизити здобувачів вищої освіти до історії їхнього регіону (Whittemore, 2016, p. 110–111).

Місцева історія тісно пов'язана з розвитком основ науки, з практичним застосуванням основ географії, біології, математики та інших предметів. Сприяє набуванню знань про явища навколишнього середовища та життя на матеріалі місцевого регіону. Це найбільш раціональний засіб вивчення загальних законів природи шляхом ознайомлення учнів з основами виробництва, дає можливість пов'язати теорію з практикою, сприяє розвитку практичних навичок, вивчення місцевої історії сприяє поглибленню міжпредметних зв'язків у навчальному процесі і сприяє розвитку соціокультурної компетентності у студентів. Історичний контекст краєзнавства допомагає сформувати здатність студента до формування культурної ідентичності у визначеному просторі і часових рамках. Тому історичний контекст дисципліни “Туристичне краєзнавство” займає одне з ключових місць в системі підготовки фахівців з туристичного обслуговування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографія вивчення історичних аспектів туристичного краєзнавства залишається маловивченою. Низку аспектів історичної пам'яті суспільства розглядали у своїх працях Л. Зашкільняк (2009), Ю. Зерній (2005), В. Масненко (2002). Дослідники П. Ситник і А. Дербак (2004) у своїй монографії торкалися проблем формування національної самосвідомості у тому числі крізь призму вивчення історії місцевостей. Різні аспекти історичного краєзнавства вивалися у працях відомого вченого П.Тронька (1994, 2000; 2002). Ряд досліджень стосуються і значення краєзнавства у відродженні

духовності культури українського народу (Лаба, 1992; Тімець, 2002).

В той же час, історичні аспекти туристичного краєзнавства і його значення в майбутніх туристичних подорожах вивчений лише фрагментарно.

Мета статті – проаналізувати історичний контекст українського туристичного краєзнавства та визначити напрями і можливості його реалізації в процесі організації подорожей Україною.

Для реалізації мети поставлені такі **завдання**: проаналізувати стан наукової розробки проблеми; визначити важливість історичного контексту туристичного краєзнавства; проаналізувати напрями його реалізації в повоєнній Україні під час організації туристичних подорожей.

Методи та методологія проведення дослідження. Методологія базується на застосуванні загальнонаукових методів дослідження, зокрема компаративного, статистичного аналізу, історико-системного, порівняльно-історичного, синергетичного, культурологічного та аксіологічного підходів і ін. В роботі використані також комплекс спеціальних методів, а саме аналогії, дедукції, індукції, структурно-системний, порівняльно-історичний, проблемно-хронологічний, міждисциплінарний.

Виклад та обговорення основного матеріалу дослідження. В сучасних українських закладах вищої освіти на відповідних спеціальностях і освітніх програмах роль і значення історико-краєзнавчої діяльності є беззаперечною. Вона посилює національно-патріотичну і виховну складову в системі освіти, орієнтована на навчання впродовж життя і покликана закріпити правовий статус до історико-краєзнавчої роботи.

Вивчення історії має на меті сприяти зрілості студентів шляхом розуміння ідентичності та ролі особистості в нації крізь призму розуміння історичних подій. Вивчення історії є складним матеріалом, що включає трансформацію предмета, оскільки вчить молоде покоління отримувати значення з минулих подій, але водночас має бути здатним застосовувати його до сучасного життя. Краєзнавство є частиною історичного матеріалу, який може наблизити здобувачів до розуміння важливості історії їхнього регіону.

Викладачі відіграють важливу роль у забезпеченні ефективної історичної освіти та викладання, незважаючи на те, що існують різні уявлення про ефективне навчання. Ефективність вивчення місцевої історії залежить від здатності викладача подавати навчальний матеріал. Навчальні матеріали можуть бути у вигляді підручників, історичних романів, відвідувань історичних місць, біографій видатних особистостей та доступу до історичних місць, звідки походять студенти. Однак, в умовах дистанційного навчання, викладачі повинні змінити свої стратегії навчання. Викладачі змушені освоювати засоби онлайн-навчання, щоб залишатися на зв'язку зі своїми учнями, з якими зазвичай зустрічаються віч-на-віч в аудиторіях.

Історики розширюють параметри краєзнавства, включаючи в нього роботи географів та антропологів, місцева історія є великим маємком, а місцеві історики настільки ж різноманітні, як і їхні читачі. Краєзнавство є наукою, що базується

на різних видах документальних свідчень і розміщена в регіональному та національному порівняльному контексті, дотримуючись загальних правил історичних досліджень, а саме відкритості, чесності, відповідальності та точності (Doyle & Johanson, 2006).

Якщо пов'язати знання вчителів з місцевої історії з тим, як вони викладали до пандемії та після неї, то можна побачити, що більшість учасників знають, що місцева історія – це історія певної місцевості/регіону, тому викладачі історії вважають, що студенти, які не знають історії місцевості, зможуть вивчити місцеву історію. Тоді як місцева історія – це події минулого, що включають в себе події, місця та постаті, які є географічно обмеженими, а також появу емоційних факторів, патріотизму, героїзму та гордості.

Як і у випадку з будь-яким історичним твором, місцева історія повинна бути належним чином науково досліджена та проаналізована, щоб автор міг реконструювати правдивий опис минулого конкретного міста, передмістя, селища, села, містечка або неформального поселення. Перш ніж приступити до такої реконструкції, необхідно визначити, чи є достатньо відповідних і доступних джерельних матеріалів. Якщо доступні джерельні матеріали є недостатніми, остаточний опис конкретної місцевої історії може виявитися поверхневим і спотвореним.

Хоча туристична привабливість місця визначається безліччю факторів, відносно недавні дані пов'язують її із знанням та інтересом до місцевої історії. Більша прихильність до місця, в свою чергу, повинна бути пов'язана з більшим місцевим соціальним капіталом, що виявляється у підвищеній готовності до громадянської активності та більший довірі до людей загалом. Знання історії місця проживання стимулює прихильність до місця, а також на моделі громадянської активності, яка демонструє, що прихильність до місця та інтерес до місцевої історії позитивно пов'язані з громадянською активністю (Lewicka. 2005).

Поняття прихильності до місця стосується емоційних зв'язків, які люди встановлюють із місцями, що мають для них особливе значення. Звичне середовище забезпечує людині захист і задовольняє її основні потреби, що, в свою чергу, призводить до розвитку прихильності до цього середовища майже так само, як і до людей. Прихильність до місця дає людям відчуття стабільності, а її порушення призводить до серйозних негативних наслідків.

Люди можуть бути прив'язані до місць різного масштабу. Серед них найширше досліджувалися райони, будинки та міста. Тип місця впливає на силу прив'язаності – люди найсильніше прив'язані до своїх будинків, міст і країн, тоді як прив'язаність до районів і регіонів зазвичай виявляється значно слабшою. У цій роботі ми зосереджуємося на прив'язаності до містечок і міст, які є основними місцями проживання наших учасників. У розумінні місця, запропонованому Туаном у 1975, міста є “ідеальним місцем” – вони характеризуються відносно фіксованими межами, стабільністю у часі та вбудованим значенням – і як такі викликають відносно сильну прихильність.

Незважаючи на глобалізацію та зростаючу мобільність, місця різного масштабу, здається, зберігають свою актуальність, а прихильність до них пов'язана з кількома важливими процесами. Зокрема, люди, які прив'язані до своїх місць проживання, сприймають їх як менш небезпечні з точки зору злочинності та менш небезпечні. Люди, які мають сильну прив'язаність, частіше вдаються до поведінки, що захищає цінні характеристики значущих місць. Чим сильніші емоційні зв'язки людей з місцями, тим більша ймовірність, що вони будуть підтримувати стратегії збереження та планування ландшафту (Walker & Ryan, 2008) і тим більша ймовірність, що

вони будуть негативно ставитися до розвитку, який створює екологічні ризики для даної території. Прив'язані особи також частіше демонструють екологічну та сталу поведінку.

Слід зазначити, що взаємозв'язок між прихильністю до місця та фактичною громадянською поведінкою не завжди є прямим, оскільки він, як правило, опосередковується додатковими особистими ресурсами, що сприяють залученню, такими як міцність місцевих зв'язків та культурний капітал. Ось чому, з огляду на наявні дані, ми прогнозуємо, що посилення прихильності до місця в першу чергу викличе сильніші поведінкові наміри брати участь у вирішенні місцевих питань, а не фактичну поведінку. Однак, відповідно до моделі запланованої поведінки, ми очікуємо, що ця намір перетвориться на таку поведінку в майбутньому. Інтерес до місцевої історії опосередковував вплив прихильності до місця на громадянську активність і мав позитивний зв'язок з двома іншими предикторами громадянської активності, а саме культурним капіталом та сусідськими зв'язками (Ajzen, 1991). Таким чином, інтерес до місцевої історії слугував ключовим зв'язком між низкою змінних, що передбачають громадянську активність (Doyle & Johanson, 2006)

Інтерес до місцевої історії, окрім стимулювання відкритого ставлення до етнічних меншин, відіграє важливу роль у зміцненні почуття безперервності. У кількох репрезентативних дослідженнях та дослідженнях на вибірці студентів, проведених у різних країнах та місцевостях різного масштабу (наприклад, містах, університетах), інтерес до місцевої історії був позитивно пов'язаний із сприйняттям культурної та наративної безперервності місця (Sani, Bowe, & Herrera, 2008). Безперервність є аспектом місця, який дуже цінується людьми. визначає зв'язки з місцем через родинну генеалогію та історію як важливі джерела прихильності до місця, а також підкреслюється важливість історії місця у зміцненні почуття безперервності з минулим. Більше того, дослідження прихильності до громади/місця показують, що люди віддають перевагу історичним місцям і виявляють сильнішу прихильність до місць, які містять історичні залишки.

Однак кореляційний характер взаємозв'язку між прихильністю до місця та інтересом до історії не дозволяє зробити висновки щодо напрямку причинно-наслідкового зв'язку. Люди, які прив'язані до місця свого проживання, можуть, як наслідок, більше цікавитися його минулим, але можливий і зворотний причинно-наслідковий зв'язок (тобто люди, які цікавляться історією конкретного місця, згодом розвивають більшу прихильність до нього). Вивчення місцевої історії може слугувати засобом пристосування до нового місця. Стверджується, що різні форми пам'яті (наприклад, процедурна, декларативна, автобіографічна та семантична) можуть допомогти людям розвинути відчуття безперервності в цьому місці і, таким чином, сприяти формуванню емоційних зв'язків з ним. Тому формування пам'яті через викладання місцевої історії може стати корисним інструментом для зміцнення прихильності до місця і, опосередковано, для стимулювання залучення громади.

Громадянська активність може бути визначена в дуже широкому сенсі і охоплювати процеси, що варіюються від зміни власних поглядів, цінностей та вдосконалення міжособистісних і лідерських навичок через поведінкові наміри до фактичної поведінки (наприклад, час, витрачений на волонтерську діяльність). Ми розуміємо громадянську активність у більш вузькому сенсі, тобто як дії, що здійснюються людьми з метою вирішення проблем громади та поліпшення добробуту місцевих жителів і громади в цілому. Таким чином, громадянська активність є важливим ресурсом громади і може проявлятися у формі волонтерства, участі в місцевих заходах або пожертвуванні свого часу чи грошей на благо громади. Соціальна довіра

передбачає переконання, що більшості людей можна довіряти і що вони, як правило, чесні. Це переконання є основою успішного функціонування сучасних суспільств, оскільки воно сприяє розвитку мереж взаємності та економічного процвітання (Saní, Bowe, & Herrera, 2008)

З огляду на вищезазначене, ми висунули гіпотезу, що можна посилити прихильність до місця проживання, підвищивши інтерес мешканців до місцевої історії, і що така посиленна прихильність до місця проживання повинна перетворитися на більшу готовність до місцевої громадської діяльності. З цією метою ми розробили програму втручання, спрямовану на вивчення молодими мешканцями історії своїх місцевих громад. Ми припустили, що підвищення рівня знань людей про місцеву історію має, перш за все, підвищити їх інтерес до місцевої історії. Таке підвищення інтересу до місцевого минулого має призвести до посилення прихильності до місця і, як наслідок, до більшої готовності до місцевої громадської діяльності, а також, можливо, до більш загальної довіри.

На відміну від попередніх досліджень, описаних вище, в даному дослідженні використовується інтервенція, що проводиться в природних умовах. Таким чином, воно дозволяє зробити причинно-наслідкові висновки щодо взаємозв'язку між інтервенцією, інтересом до місцевої історії, прихильністю до місця та громадянською активністю. У поточних дослідженнях ми хотіли перевірити теоретично ймовірний зв'язок між набуттям нових знань про місцеву громаду та розвитком прихильності до місця, що, як ми припускали, має перетворитися на більшу громадянську активність та соціальну довіру. Ми обрали контекст Польщі, який є цікавим випадком через дуже низький рівень соціального капіталу загалом та громадянської активності зокрема.

Щодо українського краєзнавства, то актуальною тут є полісвоєрідність, зумовлена особливостями масштабності та географічного розташування українських земель, які історично були перехрестям євразійських культурно- економічних шляхів. Багатьма науковцями стверджується патріотично-виховна значущість краєзнавчої роботи, яка, ібезпосередньо, й опосередковано впливає на формування вучасників чуття рідної землі, що є підґрунтям патріотизму, своєрідною міжпоколінною трансмісією національних, патріотичних, моральних цінностей. Під час дослідження та вивчення історії краю дослідник може відкрити для себе безліч нових і цікавих тем. Зміст місцевої історії може варіюватися від загального хронологічного викладу історії конкретного місця до більш конкретних анекдотів, що підкреслюють такі аспекти, як архітектура, потреби або зручності життя, а також традиції конкретної громади (Бондаренко & Косянчук, 2022).

Найчастіше історичну регіоналістику й історичне краєзнавство розмежовують за критерієм їх різномасштабності вохопленні об'єктно- предметної сфери іостаннє розглядається переважно як галузь першої, водночас визнається, що предметні поля обох мають іспецифічні, поза межами одна одної риси. Зокрема йдеться про те, що історична регіоналістика охоплює історико- економічне вивчення території, адміністра- тивне іполітичне районування, міграційні процеси, поглиблені теоретичні дослідження історії історичної думки регіону тощо. Відмінністю історичної регіоналістики від історичного краєзнавства є те, що окрім приналежності до наукового чи до аматорського дослідження певного регіону/краю/локалітету, краєзнавство покликане реалізувати уформі оприлюднення влас- тиву певній частині жителів любов до рідної землі, її природи як “місця” свого народжен- ня, життя предків, адже краєзнавство наділене функціями “популяризації і збереження його цінностей як форми збагачення знань, плекання патріотичних почувань” (Верменич, 2007, с.15).

Ці висновки підкреслюють важливість вирішення різних проблем, таких як стандартизація, доступність ресурсів та чутливість під час відбору даних, одночасно використовуючи можливості, які надає місцева історична освіта для формування особистості, культурної гордості, цілісного розуміння та участі учнів в індійських школах. Окрім цього, психологічна готовність учнів, вчителів, шкільних систем та різних зацікавлених сторін у сфері освіти. Крім того, потрібно час, щоб перейти від однієї перспективи національних, міжнародних історичних знань до місцевої історії з національними знаннями. Щоб зробити історію більш плідною та всебічною, ми маємо переосмислити зміну парадигми від верху до низу на всіх рівнях. Але завжди пам'ятайте, що це лише одна з точок зору або перспективи для розуміння історії та надання їй більш всебічного та цікавого характеру для вчителів та учнів. У цьому процесі ми маємо зіткнутися з багатьма викликами, інакше це буде лише частиною уяви або казковими історіями, а не частиною реальної дійсності, де студенти та викладачі отримали користь від навчання місцевої історії.

Інтеграція місцевого історичного виховання в навчальну програму туристичного краєзнавства системи набуває все більшого значення, пропонуючи різні можливості, але водночас створюючи певні перешкоди. Включення місцевого історичного виховання в навчальну програму школи може сприяти формуванню у учнів глибшого почуття ідентичності та приналежності, а також гордості. Розуміння місцевої спадщини та пам'яток може виховати у них почуття приналежності та відповідальності за збереження і вшанування їхньої культурної спадщини від минулого до сьогодення. Викладання місцевої історії забезпечує всебічне розуміння різноманітної культури та багатого спадку України.

Це спонукає студентів шанувати внесок різних громад, регіонів та цивілізацій, які сформували сучасну ідентичність країни у світі. Вивчення місцевої історії може заповнити прогалину між минулим, сьогоденням та майбутнім, допомагаючи учням уявити сучасні проблеми в історичному контексті. Це може сприяти розвитку критичного та творчого мислення та заохочувати активну громадянську позицію в Україні, надихаючи учнів вчитися на історичних успіхах і поразках. Однак викладання місцевої історії в туристичному краєзнавстві також має свої перешкоди. До них належать відсутність стандартизованих рекомендацій щодо навчальної програми, яка б охоплювала всі аспекти, обмежений доступ до ресурсів та необхідність спеціальної підготовки вчителів і професійного розвитку.

У навчально-виховній діяльності поєднання краєзнавчої й туристської роботи є обов'язковим. Адже роль туризму, який функціонально розглядається як елемент процесу дослідження рідного краю, є дуже суттєвою, оскільки завдяки йому в процесі історичного розвитку нагромаджуються, змінюються й збагачуються духовні здобутки людства, а найбільші надбання передаються з покоління в покоління.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, історичний контекст туристичного краєзнавства має неабияку актуальність в сучасності. Він є одним з ефективних механізмів формування історичної пам'яті та духовності українського народу. Історія рідного краю є невід'ємною складовою у формуванні національно-історичної свідомості і патріотизму громадян України. В період переоцінки цінностей, творення нових форм людського співжиття у рамках української політичної нації особливо наочним стає об'єднуючий потенціал "малої історії": саме вона створює той психологічний фон, який дає змогу молодій людині усвідомити свою причетність до долі країни, а також свою частку відповідальності за збереження і примноження її духовних надбань.

Конфлікт інтересів

Автори не мають потенційного конфлікту інтересів, який би міг вплинути на рішення про опублікування цієї статті.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

ЛІТЕРАТУРА

- Бондаренко, Н.В. & Косянчук, С.В. (2022). *Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів програм підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]*. Київ: Фенікс.
- Верменич, Я.В. (2007). Нова локальна історія та історична регіоналістика: експлікація термінів. *Регіональна історія України, 1*, 13–28.
- Зашкільняк, Л. (2009). Історична пам'ять і соціальні функції історії у сучасному світі. *Україна – Європа – Світ, 2*, 156–159.
- Зерній, Ю. (2005). Взаємозв'язок історичної пам'яті та національної ідентичності. *Політичний менеджмент, 5*, 104–114.
- Королько, А. З. (2022). Історико-краєзнавча робота у закладі вищої освіти як складова частина популяризації вивчення історії Прикарпаття. У *Історико-краєзнавча діяльність у закладах освіти: проблеми і перспективи* (с. 15–21). Збірник тез доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції. Івано-Франківськ : Симфонія форте.
- Лаба, В. (1992). Місце краєзнавства в концепції національної школи. *Основа, 3*, 8–12.
- Масненко, В. (2002). Історична пам'ять як основа формування національної свідомості. *Український історичний журнал, 5*, 49–62.
- Ситник П. & Дербак А. (2004). *Проблеми формування національної самосвідомості в Україні: Монографія*. Київ: НІСД.
- Тімець, О. (2002). Значення краєзнавства на різних етапах розвитку суспільства. *Рідна школа, 8-9*, 27–33.
- Тронько, П. (2000). *Історичне краєзнавство: крок у нове тисячоліття (досвід, проблеми, перспективи)*. Київ.
- Тронько, П. (2002). Історичне краєзнавство – невід'ємна складова суверенної України. *Трибуна, 5/6*, 20–23.
- Тронько, П. (1994). *Краєзнавство у відродженні духовності і культури*. Київ.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes, 50* (2), 179–211.
- Doyle, H. & Johanson, K. (2006). Publishing history A guide for historical societies. Federation of Australian Historical Societies.
- Gunawan, R, Bandarsyah, D & Fauzi, W I. (2019). Chaos, Moral Decadence, and Betrayal (Satire in „Di Tepi Kali Bekasi“ Novel By Pramoedya Ananta Toer). *Litera, 18* (1), 71–91.
- Gunawan, R, Bandarsyah, D & Fauzi, W I (2018). The Formation of Student Character through the Novel History of Pramoedya Ananta Toer in History Learning” in *Proceedings of the Annual Civic Education Conference (ACEC 2018), 251*, 387–391.
- Lewicka, M. (2005). Ways to make people active: The role of place attachment, cultural capital, and neighborhood ties. *Journal of Environmental Psychology, 25*(4), 381–395.

- Pasternak, S. (2009). *A New Vision of Local History Narrative : Writing History in Cummington Massachusetts*. USA: University of Massachusetts Amherst.
- Tambyah, M (2017). Teaching for „historical understanding: What knowledge(s) do teachers need to teach history?“ *Australian Journal of Teacher Education*, 42(5), 35–50. <http://dx.doi.org/10.14221/ajte.2017v42n5.3>
- Taylor, T & Young, C. (2003). *Making history: A guide for the teaching and learning of history in Australian schools*. Carlton South Vic: Curriculum Corporation.
- Walker, A. J. & Ryan, R. (2008). Place attachment and landscape preservation in rural new England: A Maine case study. *Landscape and Urban Planning*, 86(2), 141–152.
- Whittemore, A (2016). Learning from lost landscapes: a role for local history in suburban infill Strategies. *Journal of Urban Design*, 21(1), 105–123.

REFERENCES

- Bondarenko, N.V. & Kosianchuk, S.V. (2022). *Natsionalno patriotychne vykhovannia ukonteksti suchasnykh vyklykiv: metodychni rekomendatsii [dlia vchyteliv, metodystiv, avtoriv prohran ipidruhnykiv, naukovtsiv, vykladachiv, studentiv zakladiv profesiinoi y vyshchoi osvity, upravlyntsv, politykiv]*. Kyiv: Feniks.
- Vermenych, Ya.V. (2007). Nova lokalna istoriia ta istorychna rehionalistyka: eksplikatsiia terminiv. *Rehionalna istoriia Ukrainy, 1*, 13–28.
- Zashkilniak, L. (2009). Istorychna pamiat i sotsialni funksii istorii u suchasnomu sviti. *Ukraina – Yevropa – Svit, 2*, 156–159.
- Zernii, Yu. (2005). Vzaïmozv'язok istorychnoi pamiaty ta natsionalnoi identychnosti. *Politychnyi menedzhment, 5*, 104–114.
- Korolko, A. Z. (2022). Istoryko-kraïeznavcha robota u zakladi vyshchoi osvity yak skladova chastyna populiaryzatsii vyvchennia istorii Prykarpattia. U *Istoryko-kraïeznavcha diïalnist u zakladakh osvity: problemy i perspektyvy* (s.15-21). Zbirnyk tez dopovidei uchasnykiv Vseukrainskoi naukovy-praktychnoi konferentsii. Ivano-Frankivsk : Symfoniia forte.
- Laba, V. (1992). Mistse kraïeznavstva v kontseptsii natsionalnoi shkoly. *Osnova, 3*, 8–12.
- Masnenko, V. (2002). Istorychna pamiat yak osnova formuvannia natsionalnoi svidomosti. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal, 5*, 49–62.
- Sytnyk P. & Derbak A. (2004). *Problemy formuvannia natsionalnoi samosvidomosti v Ukraini: Monohrafiia*. Kyiv: NISD.
- Timets, O. (2002). Znachennia kraïeznavstva na riznykh etapakh rozvytku suspilstva. *Ridna shkola, 8-9*, 27–33.
- Tronko, P. (2000). *Istorychne kraïeznavstvo: krok u nove tysiacholittia (dosvid, problemy, perspektyvy)*. Kyiv.
- Tronko, P.(2002). Istorychne kraïeznavstvo – nevidiemna skladova suverennoi Ukrainy. *Trybuna, 5/6*, 20–23.
- Tronko, P. (1994). *Kraïeznavstvo u vidrodzhenni dukhovnosti i kultury*. Kyiv.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes, 50* (2), 179–211.
- Doyle, H. & Johanson, K. (2006). *Publishing history A guide for historical societies*. Federation of Australian Historical Societies.
- Gunawan, R, Bandarsyah, D & Fauzi, W I. (2019). Chaos, Moral Decadence, and Betrayal (Satire in „Di Tepi Kali Bekasi“ Novel By Pramoedya Ananta Toer). *Litera, 18* (1), 71–91.

- Gunawan, R, Bandarsyah, D & Fauzi, W I (2018). The Formation of Student Character through the Novel History of Pramoedya Ananta Toer in History Learning” in Proceedings of the Annual *Civic Education Conference (ACEC 2018)*, 251, 387–391.
- Lewicka, M. (2005). Ways to make people active: The role of place attachment, cultural capital, and neighborhood ties. *Journal of Environmental Psychology*, 25(4), 381–395.
- Pasternak, S. (2009). A New Vision of Local History Narrative : Writing History in Cummington Massachusetts. USA: University of Massachusetts Amherst
- Tambyah, M (2017). Teaching for „historical understanding: What knowledge(s) do teachers need to teach history?” *Australian Journal of Teacher Education*, 42(5), 35–50. <http://dx.doi.org/10.14221/ajte.2017v42n5.3>
- Taylor, T & Young, C. (2003). *Making history: A guide for the teaching and learning of history in Australian schools*. Carlton South Vic: Curriculum Corporation.
- Walker, A. J. & Ryan, R. (2008). Place attachment and landscape preservation in rural new England: A Maine case study. *Landscape and Urban Planning*, 86(2), 141–152.
- Whittemore, A (2016). Learning from lost landscapes: a role for local history in suburban infill Strategies. *Journal of Urban Design*, 21(1), 105–123.

Дата надходження до редакції 03.11.2025 р.

Ухвалено до друку 18.11.2025 р.



CC Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0)